

Spis treści

Od autora	15
Wykaz skrótów	19
I. Neoscholastyka XIX/XX w.	21
1. Narodziny neoscholastyki i jej fazy	21
1.1. Początki ruchu	22
1.2. Salvatore Roselli	23
1.3. Vincenzo Buzzetti	23
1.4. Josef Kleutgen	24
2. Encyklika <i>Aeterni Patris</i> i jej oddziaływanie	25
2.1. Leon XIII i encyklika <i>Aeterni Patris</i>	25
2.2. Désiré Joseph Mercier i tomizm lowański	26
3. Od I wojny światowej do 1950 r.	28
3.1. Joseph Maréchal i tomizm transcendentalizujący	28
3.2. Jacques Maritain, Étienne Gilson i tomizm egzystencjalny	29
4. Polska szkoła filozofii klasycznej	30
4.1. Początki polskiej refleksji neotomistycznej	30
4.1.1. Marian I. Morawski	30
4.1.2. Franciszek Gabryl	31
5. Lubelska szkoła filozoficzna	31
5.1. Stanisław Kamiński	32
5.2. Stefan Swieżawski	32
5.3. Mieczysław A. Krapiec	33
II. Nurty modernizmu XIX/XX w.	35
1. Ogólna charakterystyka	35
2. Główni przedstawiciele	36
2.1. Alfred Loisy	36
2.2. George Tyrrell	37
2.3. Maurice Blondel	38
2.4. Édouard Le Roy	39

Spis treści

3. Historia kryzysu modernistycznego w Kościele katolickim	40
3.1. Początki: modernizm francuski i niemiecki	40
3.2. Modernizm w Anglii	42
3.3. Modernizm włoski	43
4. Reakcja Urzędu Nauczycielskiego Kościoła	44
III. Teologia narodu polskiego.	46
1. Jedność Kościoła z państwem	46
2. Religijna wizja narodu Hieronima Kajsiewicza.	48
3. August Hlond: duchowo-społeczne odrodzenie	49
4. Stefan Wyszyński: jedność Kościoła i narodu.	50
5. Jan Paweł II: naród – kultura – ojczyzna.	52
6. Czesław S. Bartnik: naród jako osoba	55
IV. Teologia hermeneutyczna	58
1. Geneza i pojęcie dwudziestowiecznej hermeneutyki.	58
2. Historia tradycji interpretacyjnych	59
3. Hermeneutyka protestancka: od Schleiermachera, Diltheya, Heideggera i Gadamera do Fuchsa i Ebelinga.	62
4. Hermeneutyka w teologii katolickiej	66
5. Hermeneutyki posoborowe: integralistyczna, ciągłości, zerwania i zmiany	67
V. Dialektische Theologie.	70
1. Sprzeciw wobec liberalnego protestantyzmu.	70
2. Powstanie teologii dialektycznej.	71
3. Karl Barth i absolutna transcendencja Boga.	73
4. Emil Brunner i personalizm dialektyczny.	74
5. Rudolf Bultmann i egzystencjalna interpretacja	75
6. Friedrich Gogarten i dziejowa rzeczywistość	77
VI. Ruch Liturgiczny	79
1. Benedyktyni francuscy.	79
2. Lambert Beauduin	80

Spis treści

3. Klasztory: Beuron, Maria Laach, Innsbruck, Klosterneuburg.	80
4. Polskie ośrodki diecezjalne	81
5. Encykliki, instytuty i czasopisma	81
6. Romano Guardini.	83
7. Podstawy soborowej odnowy	83
VII. Historia w teologii	85
1. Jak rozumieć historię?	86
2. Karl Barth: historia nieautonomiczna.	87
3. Rudolf Bultmann: historyczne rozumienie egzystencji	89
4. Historyczność wiary chrześcijańskiej	90
4.1. Alfred N. Whitehead: filozofia i teologia procesu	90
4.2. Thomas Forsyth Torrance: postęp w religii.	91
4.3. John Macquarrie: filozoficzne tradycje teologicznej wiary	92
5. Oscar Cullmann: zbawienie jako dzieje.	93
6. Jean Daniélou: teologia – misterium historii	95
7. Drugi Sobór Watykański: historyczność Objawienia.	96
8. Wolfhart Pannenberg: Objawienie jako historia.	98
9. Walter Kasper: jedność historii i Tradycji.	99
10. Eberhard Jüngel: historyczność Bożej miłości	101
VIII. Nouvelle théologie	103
1. Szkoły teologiczne Saulchoir i Fourvière	103
2. Oddziaływanie nowej teologii	106
IX. Teologia nadziei.	109
1. U źródeł teologii nadziei	109
2. Filozofia nadziei Ernsta Blocha	110
3. Karl Jaspers: nadzieja poza religią.	112
4. Gabriel Marcel: próba w procesie nadziei.	113
5. Jürgena Moltmanna nadzieja eschatologiczna	114
6. Wacław Hryniewicz: paschalna nadzieja powszechnego zbawienia	116

Spis treści

7. Jan Paweł II i Benedykt XVI o nadziei życia wiecznego	117
8. Nadzieja luteranńskiej teologii krzyża: P. Tillich, C. Braaten, J. Moltmann, E. Jüngel	120
X. Teologia procesu.	123
1. Podstawowe założenia. Ocena krytyczna	123
2. Alfred Whitehead: Bóg i przyroda w stawaniu się	125
3. Charles Hartshorne: teizm neoklasycyzy	126
4. N. Pittenger, J. Cobb, Sch. M. Ogden, D. R. Griffin i inni	127
XI. Teologia transcendentálna Rahnera.	130
1. Karl Rahner i jego metoda transcendentálna	130
2. Antropologiczny przewrót	132
3. Podstawy chrześcijaństwa w świetle metody transcendentálnej . . .	134
3.1. Trójjedyń Bóg	134
3.2. Chrystologia: Wcielenie jako fenomen miłości.	135
3.3. Niestworzona łaska Boża: „nadprzyrodzony egzystencjał” . . .	137
4. Chrześcijaństwo anonimowe.	137
XII. Sobór Watykański II: wydarzenie, doktryna, przesłanie	140
1. Zwołanie, przebieg i dokumenty.	140
2. Radykalna zmiana stosunku do świata	141
3. Reforma liturgiczna	143
4. Eklezjologia <i>communio</i>	144
5. Ekumenizm i dialog międzyreligijny	147
6. Recepcja Soboru	149
7. Hermeneutyka soborowej litery i ducha.	152
XIII. Teologia ekumeniczna	155
1. Akatolickie dążenia jednościenne.	155
2. Kościół katolicki: dlaczego unionizm?	156
3. Od unionizmu do ekumenizmu.	158
4. Drugi Sobór Watykański: doktrynalne podstawy dialogu	160
4.1. Konstytucja dogmatyczna o Kościele	160
4.2. Dekret o ekumenizmie	161

5. Papieska Rada ds. Jedności Chrześcijan	164
6. Katolickie dialogi dwustronne.	166
6.1. Dialog ze Starożytnymi Kościołami Wschodu.	167
6.2. Dialog z Kościołami prawosławnymi.	170
6.3. Dialog ze Wspólnotą Anglikańską	173
6.4. Dialog z luteranami.	175
7. Osiągnięcia, recepcja i granice ekumenizmu	176
XIV. Teologia Objawienia.	180
1. Problematyka Objawienia	180
2. Cechy Objawienia w świetle <i>Vaticanum II</i>	182
2.1. Historyczne.	184
2.2. Trynitarnie	186
2.3. Boskie i ludzkie.	188
2.4. Chrystologiczne i chrystocentryczne	189
2.4.1. <i>Verba et opera</i>	190
2.4.2. <i>Signa et miracula</i>	191
2.5. Personalne i dialogowe.	195
2.6. Osobiste i wspólnotowe (komunijne)	197
2.7. Pneumatyczne.	198
2.8. Eschatyczne	199
3. Objawienie w teologii nowożytnej	199
4. Koncepcje według M. Ruseckiego, modele według A. Dullesa i kategorie Objawienia	203
XV. Teologia polityczna	207
1. Pojęcie i rodzaje teologii politycznej.	207
2. Filozofia polityczna Carla Schmitta.	209
3. Johann Baptist Metz: nowa teologia polityczna	211
3.1. Deprywatywacja Ewangelii	212
3.2. Eschatologiczne panowanie Boga	213
3.3. Kościół jako społeczno-krytyczna instytucja wolności wiary	214
4. Jürgen Moltmann: społeczna nadzieja	216
5. Edward Schillebeeckx: poza światem nie ma zbawienia	217
6. Dorothee Sölle i Trutz Rendtorff.	219
7. Teologia polityczna w Kościele Wschodnim: Ch. Yannaras i D. Kisoudis	220

XVI. Latinoamerykańska teologia wyzwolenia	221
1. Kontekst geograficzny, historyczny i socjalny	221
2. Istota teologii wyzwolenia	223
3. <i>Consejo Episcopal Latinoamericano</i> i Jan Paweł II	226
4. Teologowie wyzwolenia	228
XVII. Black theology	231
1. <i>Black Power</i> . Martin Luther King	231
2. Walka z apartheidem	232
3. Przedstawiciele	234
XVIII. Personalizm	235
1. Definicja personalizmu	235
2. Personalizm amerykański	236
2.1. Borden Parker Bowne	236
2.2. Personalizm bostoński	237
2.2.1. Edgar Sheffield Brightman	237
2.2.2. Albert Cornelius Knudson	239
2.3. Personalizm kalifornijski – Walter George Muelder	239
3. Personalizm francuski	240
3.1. Emmanuel Mounier	240
3.2. Pierre Teilhard de Chardin	241
4. Personalizm niemiecki	242
4.1. Rudolf Hermann Lotze	242
4.2. William Stern	243
5. Personalizm polski	244
5.1. Wincenty Granat	245
5.2. Czesław Stanisław Bartnik	246
5.3. Karol Wojtyła – Jan Paweł II	247
XIX. Polska teologia wolności	248
1. Uwarunkowania historyczno-ideologiczne	248
2. O jaką wolność chodzi?	249
3. Stefan kard. Wyszyński	250

Spis treści

4. Franciszek Blachnicki	252
4.1. Od wyzwolenia duchowego do społecznego i politycznego. . .	253
4.2. Elementy teologii wolności	253
5. Stefan Kisielewski, Czesław Miłosz, Zbigniew Herbert: literatura wolności	255
6. Józef Tischner: etyka solidarności.	256
7. Jerzy Popiełuszko: męczennik wolności.	259
8. Jan Paweł II: apostoł wolności.	260
9. NSZZ „Solidarność”	263
XX. Teologia doświadczenia	267
1. Metadoświadczenie. Rodzaje doświadczenia	267
2. Doświadczenie – nowe miejsce teologicznego poznania.	268
3. Bernard Lonergan i metoda transcendentálna: doświadczenie łaski i wolności	270
4. Edward Schillebeeckx: hermeneutyka doświadczenia i ortopraksji	271
5. Hans Küng: doświadczenie w metodologii.	274
6. David Tracy: pluralizm literackich doświadczeń	276
7. Jose de Mesa: inkulturacja i <i>real experience</i>	277
XXI. Teologia narracyjna (postliberalna)	279
1. Początki i podstawowe założenia	279
2. Narracja w biblijnej egzegezie	281
XXII. Pluralistyczna teologia religii.	282
1. Współczesny areopag idei religijnych	282
2. Główne założenia	284
3. Ekskluzywizm, inkluzywizm, pluralizm	287
XXIII. Teologia piękna.	291
1. Estetyka teologiczna Hansa Ursa von Balthasara	291
2. Teologia dzieła sztuki w ujęciu Pawła Florenskiego	293
3. Teologia ikony Paula Evdokimova	295
4. Katolicka refleksja nad świętym obrazem Tadeusza D. Łukaszuka	296

Spis treści

5. Teurgiczna misja sztuki Tomáša Špidlíka	297
6. Teologia sztuki innych polskich teologów	299
XXIV. Teologia kultury	301
1. Czym jest teologia kultury?	301
2. José Ortega y Gasset: filozof kultury społecznej	302
3. Jacques Maritain: chrześcijaństwo i cywilizacja	302
4. Paul Tillich: łączność teologii i kultury w odnowionym języku religijnym	304
5. Richard Niebuhr: Chrystus i kultura	307
6. Sobór Watykański II: powiązanie orędzia Chrystusowego z kulturą ludzką	308
7. Paweł VI: Ewangelia i kultura	309
8. Jan Paweł II: wiara i kultura	310
9. J. Ratzinger / Benedykt XVI: korzenie kultury europejskiej	313
10. T. Špidlík, M. Rupnik: kultura – sposobem ewangelizacji	314
11. Współczesna sztuka: naturalizm i antyhumanizm	315
12. Polska teologia kultury i jej przedstawiciele	317
XXV. Teologia feministyczna	319
1. Czy tylko sprzeciw wobec androcentryzmu?	319
2. Feministyczna hermeneutyka biblijna	321
3. Odlamy teologii feministycznej	323
XXVI. Sekularyzm a teologia sekularyzacji	329
1. Uściślenie pojęć	329
2. Czas agresywnego sekularyzmu?	332
3. Narodziny protestanckiej teologii sekularyzacji	334
4. Katolickie wizje teologii sekularyzacji	340
5. Sekularyzacja i sekularyzm w Polsce	344
6. Wskazania Magisterium Kościoła	348
7. Ku nowej duchowości postnowoczesnej Europy?	349
8. Jak ocenić sekularyzm, a jak teologię sekularyzacji?	354

XXVII. Myśl prawosławna	357
1. Spór o onomatodoksję	358
2. Początki syntezy neopatrystycznej	360
2.1. Paweł Florenski	360
2.2. Sergiusz Bułgakow	361
2.3. Gieorgij Florowski	362
3. Neopalamizm	363
3.1. Włodzimierz Łoski	363
3.2. Paul Evdokimov	364
3.3. John Meyendorff	365
3.4. Olivier Clément	366
3.5. Metropolita Kallistos (Ware)	367
3.6. Dumitru Stăniloae	367
3.7. Metropolita Jan (Zizioulas)	368
3.8. Rościsław Kozłowski	369
XXVIII. Teologie afrykańskie	371
1. Historyczne początki	371
2. Przewodnie tematy teologiczne	374
2.1. Afrykańskie dziedzictwo przedchrześcijańskie	376
2.2. Wymiary afrykańskiej wspólnotowości	377
2.2.1. Żyjący i ich wkład w pełną wspólnotę	377
2.2.2. Kontakt ze zmarłymi	377
2.2.3. Kontakt z „jeszcze nienarodzonymi”	378
2.3. Jezus Chrystus i kult przodków	378
2.4. Wyzwolenie polityczne i feminizm	380
2.5. Dialog i pokój	381
3. Synod Kościoła w Afryce wobec nowych wyzwań i inkulturacji	382
XXIX. Teologie azjatyckie	386
1. Azjatycka rzeczywistość	386
2. Odmiennie koncepcje Boga, człowieka i Chrystusa	387
3. Wkład teologów nieazjatyckich	391
3.1. Jules Monchanin: nowa teologia misyjna	391
3.2. Henri Le Saux: mistyka Indii	392
3.3. Bede Griffiths: dialog między religiami	393

Spis treści

3.4. Raimon Panikkar: wizja kosmoteandryczna	394
3.5. Jacques Dupuis: trójkąt hermeneutyczny	395
4. Teologowie azjatyccy	397
4.1. Samuel Rayan: dekolonizacja teologii	397
4.2. Anthony de Mello: duchowa świadomość	398
4.3. Michael Amaladoss: hinduski Chrystus	399
4.4. Aloysius Pieris: teologia wyzwolenia	400
4.5. Stanley J. Samartha: tajemnica prawdy	401
4.6. Choan-Seng Song: Logos przyjmujący azjatyckie ciało	402
5. Jan Paweł II: adhortacja <i>Ecclesia in Asia</i>	403
5.1. Wyzwanie inkulturacji	403
5.2. Misja dialogu	404
5.2.1. Dialog ekumeniczny	405
5.2.2. Dialog międzyreligijny	406
5.3. Bycie z ubogimi	406
XXX. Ekoteologia	408
1. Degradacja przyrody a ekoteologia	408
2. Nauczanie papieży	410
3. Nowa świadomość, odpowiedzialność, ekumeniczność	414
4. Ekologiczny papież Franciszek	416
Nowe drogi teologii	418
Bibliografia	422
Indeks osób	439